

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Кравець Лілії Олександрівни
на тему «Еволюція функцій бібліотек в умовах суспільних трансформацій»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності
029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Актуальність теми дослідження. Бібліотеки відіграють ключову роль у формуванні суспільства знань, оскільки надають безперешкодний доступ до світових інформаційних ресурсів, що зберігають знання та забезпечують потужний інформаційний супровід розвитку науки та освіти, які ці знання продукують. Діяльність бібліотек різних типів і видів обумовлюється потребами її користувачів, тому сутнісні функції кожної бібліотеки мають особливості виявлення та реалізації на різних періодах розвитку суспільства. Прискорення суспільних трансформацій впливає на діяльність бібліотек через об'єктивні соціально-політичні, економічні, техніко-технологічні, демографічні, соціокультурні чинники.

Наразі бібліотека не лише забезпечує доступ до інформації – сьогодні це соціокультурний центр, основним завданням якого є формування світогляду особистості, сприяння його інтелектуальному розвитку, підвищення морально-естетичних підвалин суспільства, піднесення рівня освіченості громадян різних соціальних груп.

Дослідження відповідає комплексній програмі науково-дослідницької роботи Київського національного університету культури і мистецтв «Актуальні проблеми інформаційно-комунікаційної науки й освіти» (державний реєстраційний номер 0118U100212) та «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа як предмет комплексного дослідження: теорія, історія, практика» (державний реєстраційний номер 0124U001231) і пов'язане з планом наукової і навчально-методичної роботи кафедри інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю КНУКіМ.

Наукова новизна результатів проведених досліджень та їх наукова обґрунтованість.

Наукові положення, що містяться в дисертаційному дослідженні, є аргументованими, ґрунтуються на релевантній методології, спираються на сучасні дослідження провідних вчених галузі. Дисертація характеризується новизною, зокрема: вперше сформовано теоретичне підґрунтя для зміцнення сталості розвитку бібліотечного соціального інституту в умовах посилення прогресивних (демократизація, інформатизація, цифровізація, інтелектуалізація, розбудова суспільства знань) і регресивних (економічна криза, пандемія COVID-19, збройна агресія російської федерації проти України) суспільних трансформацій.

Обґрунтовано закономірність прискорення темпів диверсифікації функцій українських бібліотек під впливом кардинальних суспільних трансформацій. Удосконалено терміносистему досліджуваної теми та запропоновано визначати функції бібліотеки як динамічну цілісність генетично пов'язаних онтологічної та прагматичної підсистем, інтегральним результатом взаємодії яких є виконання бібліотекою своєї місії та завдань щодо задоволення всього різноманіття інформаційних потреб користувачів. Обґрунтовано, що до підсистеми онтологічних функцій належать документокомунікативна та похідні від неї кумулятивна та інформативна функції, які є сутнісними, притаманними публічним і науковим бібліотекам. Доведено, що до підсистеми прагматичних функцій бібліотек, які виражають бібліотечні практики, що виникають у відповідь на певні завдання бібліотек різних типів і видів у процесі задоволення ними інформаційних потреб окремих категорій користувачів, належать: меморіальна, соціокультурна, освітня, виховна, навчальна, науково-допоміжна, гедонічна, рекреаційна, соціалізуюча. Визначено вектори диверсифікації прагматичних функцій публічних бібліотек України в умовах соціальних потрясінь (пандемія COVID-19, збройна агресія російської федерації проти України).

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дисертаційної роботи мають практичне значення і полягають в тому, що наукові висновки та результати дослідження суттєво доповнюють і збагачують сучасні знання про сутність і класифікацію функцій бібліотек, їх еволюцію та вектори диверсифікації в умовах суспільних трансформацій. Їх доцільно використати у навчальному процесі профільних закладів вищої освіти, зокрема в системі підготовки та перепідготовки фахівців зі спеціальності В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», для оновлення змісту навчальних компонент бібліотекознавчого циклу.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів і шести підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг дисертації – 229 сторінок, з них основного тексту – 180 сторінок; список використаних джерел – 254 позиції.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, завдання, методологію, сформульовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження, зазначено апробацію результатів дослідження, відомості про публікації здобувача, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження функцій бібліотек» висвітлено стан дослідження проблеми та нормативно-правову базу діяльності бібліотек України в умовах інформатизації та цифровізації, представлено систематизовану джерельну базу дослідження, схарактеризовано його теоретико-методологічні засади та уточнено поняттєво-категорійний апарат. Визначено, що соціальні функції бібліотеки – це узагальнений перелік зобов'язань установи перед суспільством, які ним визначаються, йому необхідні, побічно впливають на нього та сповна відповідають суті бібліотеки як соціального інституту.

У другому розділі дисертації «Еволюція функцій бібліотеки як соціокомунікаційного інституту» доведено, що на різних етапах суспільного розвитку бібліотечна галузь змінюється, трансформується, переосмислюється і постійно адаптується до відповідних умов історичного розвитку та

соціокультурних змін у суспільстві. На сучасному етапі визначними чинниками зовнішнього впливу на диверсифікацію функцій бібліотек є цифровізація, євроінтеграційний курс України, інтелектуалізація та розбудова суспільства знань.

У третьому розділі «Специфіка реалізації функцій бібліотек під впливом соціальних трансформацій» увагу зосереджено на висвітленні сучасних тенденцій та особливостей адаптації функцій бібліотек під впливом суспільних трансформацій; обґрунтуванні закономірності прискорення темпів диверсифікації функцій бібліотек в умовах соціальних потрясінь. Прискорення темпів диверсифікації функцій українських бібліотек відбувається під впливом кардинальних суспільних трансформацій, зокрема соціальних потрясінь (пандемія COVID-19, збройна агресія російської федерації проти України), як адаптаційний механізм забезпечення стабільного розвитку бібліотек у середньо- та довгостроковій перспективі.

Висновки дисертації містять узагальнені положення отриманих результатів дослідження, вони чіткі, логічно обґрунтовані, відповідають поставленим завданням і меті дослідження.

Список використаних джерел доволі репрезентативний і відображає належний рівень опрацювання досліджуваної проблематики. Оформлення списку відповідає вимогам Національного стандарту України 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій у наукових публікаціях. За темою дисертації опубліковано 12 наукових праць здобувача, з них 4 статті у виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі соціальних комунікацій зі спеціальності 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, 8 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських конференцій. Наукові праці, опубліковані за темою дисертації, містять науково обґрунтовані результати відповідно до

поставлених завдань і характеризуються логічністю, аргументованим викладом матеріалу та його якісним складом.

Оцінка рівня опанування здобувачем методології наукової діяльності.

Досягнуті авторкою результати дослідження є науково достовірними та логічними, що підкріплюється ґрунтовним опрацюванням законодавчо-нормативної бази, наукових джерел, систематизацією отриманих відомостей і концептуальних положень. Авторка засвідчила високий ступінь опанування наукової методології, навичок аналізу, синтезу, що характеризується обраною і застосованою в науковому дослідженні сукупністю наукових методів. Зрештою, це дало змогу виконати всі завдання дослідження та досягнути обґрунтованих результатів.

Дані про відсутність текстових запозичень і порушень академічної доброчесності. Під час рецензування дисертації порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, текстових запозичень без посилань, фабрикацій і фальсифікацій) не виявлено. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою, всі результати дослідження належать автору особисто.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, його науковий рівень і здобуті результати, вважаю за доцільне вказати на певні дискусійні положення та висловити окремі зауваження й побажання.

1. У дисертації авторка розглянула специфіку реалізації функцій бібліотек під впливом соціальних трансформацій. Варто було б також проаналізувати провідний закордонний досвід та оцінити можливість його запозичення з метою подальшого використання в Україні.

2. З огляду на мету та завдання дослідження було б методологічно перспективним залучити інструментарій компаративного аналізу, зокрема для порівняння функцій бібліотек України в умовах суспільних трансформацій.

3. Аналізуючи наукові праці попередників, що представлені в дисертації, здобувачка не завжди дає їм критичну оцінку та не висловлює свого

бачення на те чи інше питання. Тому хотілося б дізнатися позицію чи опозицію авторки стосовно різних проблем обговорюваної теми.

4. Чи впливає, на Вашу думку, на процеси цифровізації і впровадження новітніх технологій у бібліотеках воєнний стан в Україні? Якщо так, то як саме?

Висловлені побажання та зауваження не є принциповими та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Л. О. Кравець, яка виконана на високому науково-методологічному рівні та визначається науковою новизною, теоретичною та практичною цінністю.

Висновок. Дисертація Кравець Лілії Олександрівни «Еволюція функцій бібліотек в умовах суспільних трансформацій», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, та вимогам, встановленим наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017р. №40, що дає підстави для присудження Кравець Лілії Олександрівні наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Рецензент:

кандидат культурології, професор,
завідувач кафедри інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю Київського національного університету культури і мистецтв

Ю. І. Горбань

